LIBRI
www.libridergi.org

Epigrafi, Çeviri ve Eleştiri Dergisi
Journal of Epigraphy, Reviews and Translations

Issue XI (2025)

G. Ryan, *Çıplak Heykeller, Şişman Gladyatörler ve Savaş Filleri Antik Yunanlar ve Romalılar Hakkında Sık Sorulan Sorular*, İstanbul 2025. Çev. O. Yalçın. Mundi Kitap, 311 Sayfa. ISBN: 9786255898470

Günay KARAHAN İKİCAN

0000-0002-6284-1935

OPEN ACCESS JOURNALS

The entire contents of this journal, *Libri: Journal of Epigraphy, Translation and Review* is open to users and it is an 'open access' journal. Users are able to read the full texts, to download, to copy, print and distribute without obtaining the permission of the editor and author(s). However, all references to the articles published in the e-journal *Libri* are to indicate through reference the source of the citation from this journal.

Libri, is a peer-reviewed journal and the articles which have had their peer reviewing process completed will be published on the web-site (journal.phaselis.org) in the year of the journal's issue (e.g. Issue X: January-December 2025). At the end of December 2025 the year's issue is completed.

Responsibility for the articles published in this journal remains with the authors.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

Citation Karahan İkican G. 2025, *Çıplak Heykeller, Şişman Gladyatörler ve Savaş Filleri Antik Yunanlar ve Romalılar Hakkında Sık Sorulan Sorular.* Yazar: Ryan G. *Libri* XI, 315-319. DOI: 10.5281/zenodo.18039958

Received Date: 10.12.2025 | Acceptance Date: 22.12.2025

Online Publication Date: 24.12.2025

Article Type: Book Review

Editing: Phaselis Research Project
www.libridergi.org

LIBRI

Geliş Tarihi: 10.12.2025 | Kabul Tarihi: 22.12.2025
Elektronik Yayın Tarihi: 24.12.2025
Makale Türü: Kitap Tanıtımı

LIBRI XI (2025) 315-319
DOI: 10.5281/zenodo.18039958
www.libridergi.org

G. Ryan, *Çıplak Heykeller, Şişman Gladyatörler ve Savaş Filleri Antik Yunanlar ve Romalılar Hakkında Sık Sorulan Sorular*, İstanbul 2025. Çev. O. Yalçın. Mundi Kitap, 311 Sayfa. ISBN: 9786255898470

Günay KARAHAN İKİCAN *

Garrett Ryan'ın *Naked Statues, Fat Gladiators, and War Elephants: Frequently Asked Questions About the Ancient Greeks and Romans* başlıklı eseri ilk olarak 2021 yılında yayımlanmıştır. Söz konusu çalışma, 2025 yılında Oya Yalçın tarafından Türkçeye çevrilmiş ve Mundi Kitap tarafından yayımlanmıştır.

Kitap, Giriş dışında, altı ana başlık altında toplanmıştır: I Gündelik Hayat, II Toplum, III İnançlar, IV Spor ve Eğlence, V Savaş ve Politika, VI Miraslar. Bu bölümleri Ek Bölüm: Klasik Dünyanın Çok Kısa Bir Tarihi, İlave Okuma Önerileri, Teşekkür, Notlar Hakkında Bir Not ve Son Notlar izlemektedir. İçindekiler kısmından hemen sonra Giriş yer almaktadır. Girişten sonra da sırasıyla yukarıda bahsettiğimiz altı bölüm yazılmıştır. Asıl eserde kitabın sonunda on iki sayfalık index/dizin kısmı yer almaktadır. Çevirmen bu kısma yer vermemiştir. Eserin Türkçe çevirisi, genel hatlarıyla kaynak metnin akıcılığını ve bilimsel üslubunu başarıyla yansıtmaktadır. Oya Yalçın'ın çevirisi, G. Ryan'ın antik dünyaya dair yoğun kaynak kullanımına dayanan açıklayıcı ve yer yer teknik terminoloji içeren anlatımını okunabilir ve anlaşılır bir biçimde Türkçeye aktarmaktadır. Bununla birlikte, çeviride yer yer yazım ve dizgi kaynaklı bazı hataların bulunduğu görülmektedir (s. 119, 247). Bazı cümleler Türkçeye aktarılırken cümle düşüklükleri meydana gelmiştir (s. 104, 119, 158-159, 168, 194, 208, 230, 250). Diğer taraftan arkeolojik terimlerin yazılışlarında bazı hatalar mevcuttur. Ayrı yazılması gereken Eski Çağ, Antik Çağ, Orta Çağ kelimeleri birleşik yazılmıştır (s. 61, 73, 94, 105, 129, 134, 136, 166, 211, 213, 241, 243, 249). Hellenistik ve panhellenik kelimeleri tek 'l' ile yazılmış olup, bu bağlamda terimlerin kullanımı noktasında hatalar yapılmıştır (s. 65, 152, 160-162, 211-212, 215, 222). Bazı yerlerde de anakronik sayılabilecek 'ulusal', 'ulus' gibi terimler kulanılmıştır (s. 123, 140, 243). Çevirmen, dipnotlara son derece kıymetli katkılar yapmıştır; ancak bu dipnotların sonunda kullandığı kısaltma, metinde birtakım karışıklıklara yol açmıştır. Şöyle ki, eserin müellifi G. Ryan, önsözde yer alan ilk dipnotta metni dipnotlarla zenginleştirdiğini özellikle belirtmiştir. Çevirmen ise aynı dipnota [Aksi belirtilmedikçe dipnotlar yazara aittir (Y. N.)] şeklinde bir ifade eklemiştir. Dipnotlar incelendiğinde, çevirmenin yaptığı tüm eklemelerin (Y. N.) kısaltmasıyla gösterildiği görülmektedir (s. 29,

* Arş. Gör. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Kocaeli, Türkiye. gunay.karahan@kocaeli.edu.tr | 0000-0002-6284-1935

31, 56–58, 60, 80, 82, 85, 111, 139, 152, 175, 178, 211, 243, 258). Oysa çevirmenin eklediği notların "yazar notu" değil, "çevirmen notu" olarak (Ç. N.) biçiminde belirtilmesi gerekirdi. Bu durum, 171. ve diğer sayfalarda olduğu gibi başka bir yanlış anlaşılmayı da beraberinde getirmiştir (s. 42, 86, 102, 174, 189, 236, 245). Söz konusu sayfada bir görselin altında "Halterle egzersiz yapan Romalı bir kadın. Villa Romana del Casale'den 4. yüzyıla ait mozaik (yazarın fotoğrafi)" şeklinde bir açıklama bulunmaktadır. "Yazar" ifadesi, asıl eserde olduğu gibi, eserin sahibi G. Ryan'ı işaret etmektedir. Ancak çevirmenin dipnotlarına (Y. N.) kısaltmasını eklemiş olması, görselin fotoğrafının da çevirmen tarafından çekildiği yönünde hatalı bir izlenime yol açmaktadır. Oysa asıl eserde de açıkça belirtildiği üzere, söz konusu görsel G. Ryan'a aittir. Son olarak 15. Bölüm "Erkekler ve Oğlan Çocukları Arasındaki İlişkiler Tartışmalı mıydı?" başlığının ilk cümlesinde imparator Hadrianus'un üçüncü doğu seyahati kapsamında MS 130 yılında Mısır'ı ziyaret ettiği sırada, Nil'de yaşamını yitiren arkadaşı Antinoos'un onuruna bir kült tesis ederek onu tanrısal bir statüye yükselttiğinden söz eder. Burada MS yazılması gerekirken yanlışlıkla MÖ yazılmıştır. Çeviri eserde metinsel eksiklikler dışında görsellerin siyah beyaz tercih edilmesi okuyucunun görseli daha iyi inceleyebilmesini engellemektedir. Özellikle heykel, mozaik ve pişmiş toprak kaplara ait görsellerde renk ihtiyacı oldukça gereklidir (s. 23, 28, 33, 42, 52, 66, 72, 86, 102, 109, 116, 122, 145, 161, 164, 171, 174, 182, 189, 196, 206, 236, 245). Asıl eserde tüm görseller renkli baskısı sebebiyle çok daha iyi anlaşılmaktadır.

Kitabın en belirgin yapısal özelliği, antik dünyaya ilişkin otuz altı sorunun kronolojik bir bütünlük ya da tematik hiyerarşi gözetmeksizin ele alınmasıdır. İçindekiler bölümünün "Gündelik Hayat", "Toplum", "İnançlar", "Spor ve Eğlence", "Savaş ve Politika" ve "Miraslar" bölümleri altında düzenlenmiş olması bir çerçeve sunsa da, alt başlıkların/soruların sıralanışı kronolojik ya da kavramsal bir gelişim çizgisi takip etmez. Bu durum, kitabın başlığının da ima ettiği üzere, yapıtın esas amacının antik dünyaya dair sık karşılaşılan merak başlıklarını tematik bir akışa zorlamadan, problemler üzerinden ele almak olduğunu göstermektedir. Ayrıca kitabın sonunda Ek Bölüm başlığı altında yer alan "Klasik Dünyanın Çok Kısa Bir Tarihi" bölümü, metnin kavranmasını kolaylaştırmayı amaçlayan bilinçli bir okuma stratejisinin benimsendiğini göstermektedir. Yazar, bu bölümün ilk cümlesinde "Yunan ve Roma tarihi için hızlandırılmış bir kurs" sunduğunu belirterek okurun metne hangi tarihsel ve kavramsal çerçeveden yaklaşması gerektiğini açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu yapı, kitabın bütününü anlamada yönlendirici bir işlev üstlenir.

İçindekiler bölümünün kronolojik bir sıra izlememesi, eserin ilk bakışta parçalı bir yapı oluşturduğu izlenimini verebilir; ancak bu durum bilinçli bir tercihe işaret etmektedir. Bu yaklaşım, antik dünyaya ilişkin bilginin modern okuyucu zihninde nasıl şekillendiğini, özellikle arkeoloji öğrencilerinin merak alanlarının kronolojik ya da mekânsal değil, problemlere ve fenomenlere göre çeşitlendiğini yansıtmaktadır. G. Ryan'ın tematik düzeninde; gündelik yaşam pratikleri, toplumsal yapılar, inanç sistemleri, spor ve eğlence, askerî yapı ve politik ilişkiler, antik dünyanın modern dünyadaki izleri gibi temalar birbirini izlemek yerine her biri kendi bağlamı içinde antropolojik geniş bir perspektif ile

değerlendirilmektedir. Arkeoloji disiplini için bu tarz bir yapı özellikle yararlıdır. Çünkü kronolojik bir çerçeve sunmayan bir metin, öğrencileri bilgiye eleştirel yaklaşmaya, veriler arasındaki bağlantıları kendilerinin kurmasına, yani aktif bir öğrenme pratiği geliştirmesine zorlamaktadır. Böylece kitap, yalnızca bilgiyi aktaran değil, aynı zamanda bilgiyi keşfetmeyi teşvik eden bir işlev kazanmıştır. Kitabın altı ana bölümde ele aldığı konular, arkeoloji disiplininin farklı uzmanlık alanlarıyla kesişen geniş bir kavramsal çerçeve sunmaktadır.

Gündelik hayat bölümüde ele alınan giyim, hijyen, tıraş, doğum kontrolü, yiyecek kültürü, tıbbi müdahaleler, zaman ölçümü ve şarap tüketimi gibi konular; maddi kültür arkeolojisi, paleopatoloji, osteoarkeoloji, organik kalıntı analizi, beslenme arkeolojisi ve ekonomi arkeolojisi gibi alanlarla doğrudan ilişkilidir. Ryan'ın antik metinleri arkeolojik bulgularla karşılaştırması, öğrenciler için kaynak türleri arasındaki farkları anlama açısından değerli bir örnek oluşturmaktadır. Bu bölümde geçen dikkat çekici sorulardan biri de Antik Çağ'da "Hangi Evcil Hayvanları Beslediler?" meselesidir. Kaynaklarda köpeklerin en gözde evcil hayvanlar arasında yer aldığı açıkça görülmektedir. Nitekim büyük, orta ve küçük boy olarak tasnif edilen çeşitli köpek ırklarının beslendiği belirtilmektedir. Büyük boy köpeklere örnek olarak Hint tazısı; orta boy köpeklere Lakonia tazısı; küçük boy köpeklere ise Malta terrieri gösterilmektedir. Köpeklerin yanı sıra, yılan, papağan, aslan ve ayı gibi alışılmadık türler de kimi bireyler tarafından evcil hayvan olarak benimsenmiştir. Örneğin Suetonius, Tiberius'un bir yılan beslediğini aktarırken; Aelinaus gittiği her yere yanında bir kaz taşıyan bir filozofa değinmektedir.

Toplum bölümünde yer alan demografi, boy–kilo verileri, gelir düzeyi, kent güvenliği, kölelik, boşanma ve cinsellik konuları sosyal arkeoloji açısından büyük önem taşımaktadır. G. Ryan'ın hem istatistiksel hem de metinsel verileri karşılaştırması, öğrencilerin demografik çıkarım yöntemlerini kavramalarına yardımcı olmaktadır. Yazar, Antik Yunan ve Roma toplumlarında yaşam beklentisinin düşüklüğü vurgulanırken, özellikle çocukluk çağındaki ölümlerin yaygınlığına dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, bazı seçkin bireylerin ileri yaşlara kadar yaşayabildiği de belirtilmektedir. Khyrsippos'un 73, Yaşlı Cato'nun 80, Sophokles'in 90, Hieronymos'un 104 yaşına ulaşmış olması bu duruma örnek teşkil etmektedir. Bu bölümde ele alınan bir diğer dikkat çekici soru "Şehirleri Ne Kadar Tehlikeliydi?" sorusudur. Roma özelinde, devletin halkı korumaya yönelik tedbirlerinin sınırlı kaldığı aktarılmaktadır. Roma da *vigiles* olarak bilinen itfaiyecilerin geceleri sokaklarda devriye gezerek hem yangınlara müdahale etmekte hem de suçüstü yakalanan failleri tutukladıkları belirtilmektedir. Ancak bazı askerlerin suçluları adalete teslim etmek yerine rüşvet talep etmeyi tercih ettikleri ileri sürülmektedir. Bu nedenle kent sakinleri, resmi otoritelere duydukları güvensizliği kapılarını zincirlemek, pencerelere demir parmaklık takmak ve sopa taşıyan özel gözcüler istihdam etmek gibi bireysel tedbirlerle gidermeye çalışmışlardır (s. 85).

İnançlar bölümünde yer alan mit, ritüel, kurban, büyü ve kehanet konuları; ikonografi, epigrafi, kutsal alan arkeolojisi ve antropolojik ritüel kuramı açısından temel tartışma zeminlerini teşkil etmektedir. Metnin bu bölümü, dini pratiklerin maddi karşılıklarının nasıl

incelendiğini anlamak için özellikle işlevseldir. İnançlar bölümünde ele alınan "Kendi Mitlerine İnandılar mı?" sorusu bağlamında, Antik Yunan ve Roma toplumlarının genel olarak tanrıların varlığına ve insan işlerine müdahil olduklarına inandıkları belirtilmektedir (s. 115). Bununla birlikte, okuryazar olmayan geniş kitlelerin bu konuda ne düşündüğünü kesin olarak belirlemenin güçlüğüne dikkat çekilmektedir.

Spor ve eğlence bölümünde yer alan antik spor pratikleri, eğlence ekonomisi, gladyatör biyolojisi ve Colosseum'un inşası gibi konular hem mühendislik hem biyokültürel arkeoloji açısından değerlidir. Özellikle bilimsel analizler göz önünde bulundurularak gladyatör diyetinin ve gladyatörlerin beden biçimlerinin nasıl yorumlandığı bölümün en dikkat çekici akademik yönlerinden biridir. Spor ve eğlence bölümünde ele alınan sorulardan biri "Nasıl Egzersiz Yapıyorlardı: Koşarak mı Yoksa Ağırlık Kaldırarak mı?" başlığını taşımaktadır. Geleneksel Roma egzersiz prtaiğinin büyük ölçüde askerî talimlere dayandığı, seçkin sınıf için ise avcılık ve binicilik gibi etkinliklerle sınırlı kaldığı belirtilmektedir. Bununla birlikte zaman içinde egzersize ilişkin çeşitli kuramsal yaklaşımla geliştirilmiştir.

Savaş ve politika bölümünde yer alan fillerin savaşta kullanımı, kuşatma teknikleri, istihbarat ve fethedilmeyen bölgeler hakkındaki tartışmalar, askerî arkeoloji, sınır arkeolojisi, peyzaj çalışmaları ve coğrafi analiz açısından önemlidir. Bu bölümde ele alınan dikkat çekici konulardan biri "Gizli Polis, Casus ya da Suikastçi Var mıydı?" sorusudur. Antik Roma bağlamında gizli polis kavramına en yakın yapı, *frumentarii* olarak bilinen askerlerdir. Erken İmparatorluk döneminde imparatorluğun resmî posta ağı içinde yer alan istasyonlar arasında düzenli olarak seyahat eden kuryelerin önemli bir kısmını *frumentarii* oluşturmuştur. MS 3. yüzyılın sonlarına gelindiğinde *frumentarii* teşkilatının yerini *agentes in rebus* almıştır.

Miraslar bölümünde tartışılan dikkat çekici sorulardan biri de "Kökleri Yunan ve Romalılara Dayandırılabilecek Aileler Var mı?" şeklindedir. Yazar, Avrupa gen havuzuna kısmen sahip olan herkesin belirli ölçülerde Hellen ve Roma kökenli atalara sahip olabileceğini ileri sürmektedir (s. 254). Bu bağlamda D. M. Nicol'ün 1992'de yazmış olduğu *The Immortal Emperor: The Life and Legend of Constantine Palaiologos, Last Emperor of the Romans* adlı kitabında, son Doğu Roma imparatoru XI. Konstantinos'un yeğenlerinden birinin Moskova'nın büyük prensi III. Ivan ile evlendiği aktarılmaktadır; bu soy hattının devamında "Korkunç Ivan" yer almaktadır. Konstantinos'un en büyük yeğeni Andreas ise Doğu Roma tahtının meşru varisi olarak görülmüş ancak Papa tarafından himayeden çıkarılmıştır. Andreas, bu gelişmenin ardından Avrupa'da başıboş bir yaşam sürmüş, imparatorluk unvanını önce Fransa kralına rehin bırakmış, anlaşmanın bozulması üzerine de söz konusu unvanı İspanya kralına miras olarak devretmiştir. Nihayetinde Doğu Roma imparatorluk hanedanının doğrudan soyu, Andreas'ın 1502 yılındaki ölümüyle kesin olarak sona ermiştir.

Çıplak Heykeller, Şişman Gladyatörler ve Savaş Filleri başlıklı eser, görünürde popüler bir formatta düzenlenmiş olsa da, antik dünyaya ilişkin soruları bilimsel yöntemle, eleştirel bir kaynak kullanımıyla ve yoğun dipnotlarla işleyen bir çalışma olarak arkeoloji disiplini için yüksek bir değere sahiptir. Tematik dizilişi, kronolojik olmayan yapısıyla öğrencileri bilgiye

aktif biçimde yönlendirmekte; antik metinler ile arkeolojik veri arasındaki ilişkiye dair örnekler, özellikle lisansüstü öğrenciler için metodolojik bir kılavuz niteliği taşımaktadır. Bu nedenle eser, arkeoloji eğitimi gören lisans öğrencileri için temel kavrayışı genişleten; yüksek lisans ve doktora öğrencileri için ise veri yorumlama, kaynak eleştirisi, karşılaştırmalı analiz ve disiplinlerarası yöntem kullanımı açısından tamamlayıcı ve ufuk açıcı bir çalışma olarak değerlendirilebilir. Kitabın başlığının ironik ve dikkat çekici tonu ile içeriğinin bilimsel niteliği arasındaki kontrast, modern arkeolojik düşüncenin popüler sunumla nasıl bir araya getirilebileceğini göstermesi bakımından ayrıca önemlidir.